Қазақстан Республикасы
Заң шығару Институтының
Жаршысы

ғылыми-құқықтық журнал

№ 1 (33)
2014

Меншік иесі және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заң шығару институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
http:/www.izrk.kz сайтында
орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша
диссертациялардың негізгі ғылыми
нәтижелерін жариялауға арналған
басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес:
Б.М. Имашев (Төраға)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смағұлов
И.Ш. Борчашвили
М.Ш. Қоғамов

Редакциялық алқа:
Н.М. Әбдіров
З.С. Байниязова (Саратов қ., РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Ғабдуәлиев
Э.О. Дүйсенова
А.Д. Жүсіпов
Д.Ж. Игембаев
Т.Е. Қаудыров
Ж.О. Құлжабаева
Ш.Р. Мырзаева
А.М. Нұрмағамбетов
Р.Т. Нұртаев
С.М. Рахметов
А.Ж. Сағидан
Ә.Г. Сақтағанов
Т.С. Сафарова
М.А. Сәрсембаев
Т.Ә. Серікбаев
У. Шапақ

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі
Ақпарат және мұрағат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлік
№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
010000, Астана қ.,
Орынбор к., 8 үй
тел.: 8(7172) 74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

МАЗМҰНЫ

Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің әділет органдарының 2013 жылғы жұмыс қорытындысы бойынша кеңейтілген алқа отырысына баспасөз релизі, Астана қ., 2014 жылғы 20 ақпан.......... 7

А.А. СМАҒҰЛОВ Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 193-бабын жетілдірудң кейбір мәселелері.......... 12

Конституциялық және әкімшілік құқық 16

Н.А. БИЕКЕНОВ Қазақстан Республикасындағы киберқауіпсіздікті қамтамасыз етудің кейбір мәселелері.......... 16
Л.А. ҚҰСАЙЫНОВА Мемлекеттік қызметтегі заңнама нормалары мен меритократия қағидаттарының арақатынасы туралы.......... 21
А.С. ҚОСЖАНОВ Қазақстан Республикасының құқықтық мемлекет ретінде нарықтық экономика функцияларын жүзеге асыру әдістері.......... 25

Азаматтық, азаматтық іс жүргізу құқығы 30

Е.Н. НҰРҒАЛИЕВА Шағын кәсіпкерлік субъектілері қызметкерлерінің еңбегін құқықтық реттеу мәселелері..... 30
А.Е. ДӘУІТБАЕВА-МҰХТАРОВА Трансплантологияда адамның ағзалары мен ұлпаларын азаматтық құқықтың ерекше объектілері ретінде пайдалану.......... 35

Қылмыстық құқық және қылмыстық іс жүргізу 40

С.М. РАХМЕТОВ Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің жаңа редакциясы жобасы жетілдіруді қажет етеді.......... 40
Н.А. САРТАЕВА Бала құқығын қылмыстық-құқықтық қорғау: Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі мен оның жобасының жаңа редакциясына салыстырмалықұқықтық талдау.......... 47

М.Н. БАРАНОВ Бала бақытсыздығының себептері.......... 57
Е.Т. НҰРМАҒАНБЕТ, А.Қ. ЖӘНІБЕКОВ Адвокат-қорғаушының дәлелдемелерді жинау құқығын иелену мәселесі.......... 63

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану.......... 69

М.А. СӘРСЕМБАЕВ Қазақстан заңнамасына енгізілетін КО (БЭК) нормаларының құқықтық табиғаты.......... 69
А.Ж. САҒИДАН, Э.Т. КӘРІБАЕВА Халықаралық дамуға жәрдемдесудің қазақстандық стратегиясын қалыптастыру.......... 76
Ж.И. ИБРАГИМОВ Интеграциялық процестердің қалыптасуындағы еуразиялық идеялардың рөлі.......... 81

Құқықтық мониторинг.......... 86

Т.Т. ҒАЛИЕВ Құқықтық мониторинг туралы.......... 86

Мемлекеттік тілде заң шығару тәжірибесінен.......... 90

Н.М. ПРИМАШЕВ Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бақылау және қадағалауды ресімдеудің кейбір құқықтық-лингвистикалық мәселелері.......... 90
С.Х. ЖҰБАНИЯЗОВА Заңнаманы үндестіру: лингвистикалық-құқықтық аспект.......... 94
Г.К. АҚЫЛБЕКОВА Нормативті құқықтық актілердің қазақ және орыс тілдеріндегі мәтіндерінің тең түпнұсқалығы мәселелері.......... 98
А.А. МЕДИНАЕВА, Н.А. ХАМЗИНА Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіндегі біріздiлік мәселелері.......... 102
Ж.С. НҰРҒАЛИЕВА Тіл және терминдер әлемі.......... 106
М. ӘБДІРЕЕВА, А.Т. БЕКЕН Заң шығармашылығындағы аударма мәселелері.......... 109
А.Т. БЕКЕН Реадмиссия туралы келісімдерді іске асырудағы кейбір мәселелер.......... 112

Шетелдік тәжірибе.......... 116

Б.В. МАЛЫШЕВ (Киев қ.) Құқықтық жүйені дамытудың нысаналы детерминациясы... 116
Е.А. ВЫСТОРОБЕЦ (Мәскеу қ.) Интерэкоқұқық және экологиялылық.......... 123
Е.А. ЛЕГЕЗА (Днепропетровск қ.) Әкімшілік регламент Украинада әкімшілік қызметтерді ұсыну құралы ретінде.......... 130
В.В. ГАРКУША (Днепропетровск қ.) Украинада жол жүру ережелерінің бұзылуын автоматты түрде тіркеу.......... 136
Н.А. ПОТАПЕНКО (Киев қ.) Құқықтық білім берудің әлеуметтік құндылығы.......... 140
Н.А. БАХШИЕВА (Баку қ.) Францияда әкімшілік сот өндірісін ұйымдастыру және оның ерекшеліктері.......... 146
Л.Ю. МАНУКОВА (Днепропетровск қ.) АИТВ-инфекция немесе басқа жазылмайтын жұқпалы немесе соз ауруларын жұқтыруға байланысты қылмыс жасау жағдайы.......... 150
М.А. КОЛЕСНИКОВ (Днепропетровск қ.) Украинада жылжымайтын мүлікке құқықтарды мемлекеттік тіркеу бойынша әкімшілік қызметтерді ұсынуды жүргізуді белгілеуге қатысты.......... 155
Ж.Т. МУСАЕВА (Бишкек қ.) Пәтер ұрлықтарын жасайтын тұлғалар туралы деректер... 160

Жас ғалым мінбері.. 164

Г.К. ТӨЛЕНОВА Тұрғын үй құрылысы қатынастарын заңи рәсімдеу мәселелері........... 164
М.Е. ЖҰМАБАЕВА Модельдік заңнама актілері интеграциялық бірлестіктерге мүше-мемлекеттердің ұлттық заңнамасын жақындату аспабы ретінде.................................... 169
К.К. АХМЕТОВ, Ж.С. ДАЙЫРОВА ЕО корпоративтік заңнамасы интеграциялық процестердің даму факторы ретінде.. 172
Р.Е. ЖАҚЫПОВ, М.Х. ХАСЕНОВ Ең төменгі әлеуметтік стандарттар және кепілдіктер туралы.. 176
С.М. ШӘМШІНҰРОВА Тәуелсіз сот: тарихы және қазіргі заманғы жағдайы................ 182
Г.Б. ҚАРЖАСОВА Салықтарды төлеуден жалтарушы тұлғаның демографиялық, әлеуметтік жағдайы.. 188
О.С. БЕКТИБАЕВА Қылмыстық істер бойынша қорғау жағдайының тактикалық шешу алгоритмінің ұғымы.. 193
Д.Ш. ТӨКЕЕВ Польша елі қылмыстық құқығының кейбір ерекшеліктері...................... 197
Т.М. БАЙМАҒАМБЕТОВ Киберқылмыстылық: ақпарат көлемінің жаһандық өсуінің салдары ретінде қылмыстардың кейбір түрлері... 202
А.К. МАХАМБЕТОВА Сот сараптамасының қылмыстық іс жүргізудегі маңыздылығы.. 208
М.Е. ТҰРҒЫМБАЕВ Мұсылман құқығындағы қылмыс ұғымы мен белгілері мәселелері... 212
Д.Қ. АХМЕТОВА Кейбір шетелдік заңнамаларда қылмыс жасаған тұлғаның өзінің кінәсін мойындауының реттелуі.. 217
Р.Ж. ҚОЖАХМЕТОВА Жеке сот орындаушысы институты әрекет етуде...................... 223
А.С. МЕЙРМАНОВА Қылмыстық іс жүргізудегі азаматтық талап: негізгі мәселелер және келешекте дамуы.. 227
М.О. САРИМОВА Бала асырап алу туралы азаматтық істерді прокурордың қатысуымен қарау.. 232

Ақпараттық хабарламалар 237

2013 ж. 7 қарашада Астана қ. өткізілген «Кеден одағы мен Бірыңғай экономикалық кеңістікке мүше мемлекеттердің заңнамасын үйлестіру» тақырыбындағы дөңгелек үстел туралы ақпараттық хабарлама.. 237
2013 ж. 15-16 қарашада Алматы қ. өткізілген Әкімшілік құқық бойынша «Әкімшілік рәсімдердің жалпы құқығы және оның жария құқықтың арнайы салалары үшін маңызы» атты IV халықаралық конференция туралы ақпараттық хабарлама................................ 241
2014 ж. 5 наурызда Астана қ. өткізілген «Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің жобасы: қазіргі жағдайы және перспективалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция туралы ақпараттық хабарлама.. 243

Даналық ойлар 245

Мерейтой 246

ҚР Парламенті Мәжіліс аппаратының редакциялау және аударма бөлімінің меңгерушісі, Мемлекеттік терминология комиссиясының мүшесі Дәуітәлі Омашұлына - 55 жыл...... 246
З.ғ.д., профессор Ж.С. Елубаевтың туғанына 60 жыл... 248
З.ғ.д., профессор М.С. Бейбітовтің туғанына 60 жыл.. 250

Вестник Института законодательства Республики Казахстан

научно-правовой журнал

№ 1 (33)
2014

Собственник и издатель:
ГУ «Институт законодательства Республики Казахстан»

Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на сайте http:/www.izrk.kz

Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам (Приказ ККСОН МОН РК №894 от 30.05.2013 г.)

Редакционный совет:
Б.М. Имашев (Председатель)
З.Х. Баймолдина
А.А. Смагулов
И.Ш. Борчашвили
М.Ч. Когамов

Редакционная коллегия:
Н.М. Абдиров
З.С. Байниязова (г. Саратов, РФ)
С.Ф. Бычкова
М.Т. Габдуалиев
Э.О. Дуйсенова
А.Д. Жусупов
Д.Ж. Игембаев
Т.Е. Каудыров
Ж.О. Кулжабаева
Ш.Р. Мырзаева
А.М. Нурмагамбетов
Р.Т. Нуртаев
С.М. Рахметов
А.Ж. Сагидан
А.Г. Сактаганов
М.А. Сарсембаев
Т.С. Сафарова
Т.А. Серикбаев
У. Шапак

Свидетельство о постановке на учет СМИ № 11219-Ж от 15.11.2010 г. Комитета информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан

Адрес:
Республика Казахстан,
010000, г. Астана,
ул. Орынбор, д. 8,
тел.: 8(7172) 74-02-06; факс: 8(7172)74-14-43
E-mail: instzak-kz@mail.ru
www.izrk.kz

СОДЕРЖАНИЕ

Пресс-релиз к расширенному заседанию коллегии Министерства юстиции Республики Казахстан по итогам работы органов юстиции за 2013 год, г. Астана, 20 февраля 2014 года ... 7

А.А. СМАГУЛОВ Некоторые вопросы совершенствования статьи 193 Уголовного кодекса Республики Казахстан ... 12

Конституционное и административное право ... 16

Н.А. БИЕКЕНОВ Некоторые проблемы обеспечения кибербезопасности в Республике Казахстан ... 16
Л.А. КУСАИНОВА О соотношении норм законодательства и принципов меритократии на государственной службе ... 21
А.С. КОСЖАНОВ Методы осуществления функций рыночной экономики в Республике Казахстан как правовом государстве ... 25

Гражданское и гражданско-процессуальное право ... 30

Е.Н. НУРГАЛИЕВА Проблемы правового регулирования труда работников субъектов малого предпринимательства 30
А.Е. ДАУТБАЕВА-МУХТАРОВА Использование органов и тканей человека в трансплантологии, как особых объектов гражданского права ... 35

Уголовное право и уголовный процесс ... 40

С.М. РАХМЕТОВ Проект новой редакции Уголовного кодекса Республики Казахстан нуждается в совершенствовании ... 40
Н.А. САРТАЕВА Уголовно-правовая охрана прав детей: сравнительно-правовой анализ Уголовного кодекса Республики Казахстан и проекта его новой редакции ... 47

М.Н. БАРАНОВ Причины детского несчастья........ 57
Е.Т. НУРМАГАНБЕТ, А.К. ЖАНИБЕКОВ Проблемы правообладания в собирании доказательств адвоката-защитника........ 63

Международное право и сравнительное правоведение........ 69

М.А. САРСЕМБАЕВ Правовая природа норм ТС (ЕЭП), инкорпорируемых в законодательство Казахстана........ 69
А.Ж. САГИДАН, Э.Т. КАРИБАЕВА Формирование казахстанской стратегии содействия международному развитию........ 76
Ж.И. ИБРАГИМОВ Роль евразийских идей в становлении интеграционных процессов...... 81

Правовой мониторинг........ 86

Т.Т. ГАЛИЕВ О правовом мониторинге........ 86

Из практики законотворчества на государственном языке........ 90

Н.М. ПРИМАШЕВ Некоторые юридико-лингвистические проблемы регламентации государственного контроля и надзора в Республике Казахстан........ 90
С.Х. ЖУБАНИЯЗОВА Гармонизация законодательства: лингвистическо-правовые аспекты........ 94
Г.К. АКЫЛБЕКОВА Проблемы аутентичности текстов нормативно-правовых актов на казахском и русском языках........ 98
А.А. МЕДИНАЕВА, Н.А. ХАМЗИНА Вопросы единообразия Гражданского кодекса Республики Казахстан........ 102
Ж.С. НУРГАЛИЕВА Мир языка и терминов........ 106
М. АБДРЕЕВА, А.Т. БЕКЕН Вопросы перевода в законотворчестве........ 109
А.Т. БЕКЕН Некоторые вопросы реализации соглашений о реадмиссии........ 112

Зарубежный опыт........ 116

Б.В. МАЛЫШЕВ (г. Киев) Целевая детерминация развития правовой системы........ 116
Е.А. ВЫСТОРОБЕЦ (г. Москва) Интерэкоправо и экологичность........ 123
Е.А. ЛЕГЕЗА (г. Днепропетровск) Административный регламент как средство предоставления административных услуг в Украине........ 130
В.В. ГАРКУША (г. Днепропетровск) Автоматическая фиксация нарушений правил дорожного движения Украины........ 136
Н.А. ПОТАПЕНКО (г. Киев) Социальная ценность правового образования........ 140
Н.А. БАХШИЕВА (г. Баку) Организация и особенности административного судопроизводства во Франции........ 146
Л.Ю. МАНУКОВА (г. Днепропетровск) Обстановка совершения преступлений, связанных с заражением ВИЧ-инфекцией, или другой неизлечимой инфекционной болезнью, или венерическими болезнями........ 150
М.А. КОЛЕСНИКОВ (г. Днепропетровск) Относительно определения производства предоставления административных услуг по государственной регистрации прав на недвижимое имущество в Украине........ 155
Ж.Т. МУСАЕВА (г. Бишкек) Данные о лицах, совершающих квартирные кражи........ 160

Трибуна молодого ученого.. 164

Г.К. ТУЛЕНОВА Вопросы юридического оформления отношений по строительству жилых домов... 164
М.Е. ЖУМАБАЕВА Модельные законодательные акты как инструмент сближения национального законодательства государств-членов интеграционных объединений.......... 169
К.К. АХМЕТОВ, Ж.С. ДАИРОВА Корпоративное законодательство ЕС как фактор развития интеграционных процессов... 172
Р.Е. ЖАКУПОВ, М.Х. ХАСЕНОВ О минимальных социальных стандартах и гарантиях.... 176
С.М. ШАМШИНУРОВА Независимый суд: история и современность................................ 182
Г.Б. КАРЖАСОВА Социально-демографическое состояние личности преступника, уклоняющегося от уплаты налогов... 188
О.С. БЕКТИБАЕВА Понятие алгоритма тактического разрешения ситуации защиты по уголовным делам... 193
Д.Ш. ТОКЕЕВ Некоторые особенности уголовного права Польши.................................... 197
Т.М. БАЙМАГАМБЕТОВ Киберпреступность: некоторые виды преступлений, как следствие глобального роста объема информации.. 202
А.К. МАХАМБЕТОВА Важность судебной экспертизы в уголовном процессе................... 208
М.Е. ТУРГУМБАЕВ Проблемы понятия и признаков преступления в мусульманском праве.. 212
Д.К. АХМЕТОВА Урегулирование признания лицом своей вины в совершении преступления в некоторых зарубежных законодательствах.. 217
Р.Ж. КОЖАХМЕТОВА Институт частного судебного исполнителя в действии................... 223
А.С. МЕЙРМАНОВА Гражданский иск в уголовном деле: проблемы и перспективы развития... 227
М.О. САРИМОВА Рассмотрение гражданских дел об усыновлении (удочерении) с участием прокурора... 232

Информационные сообщения 237

Информационное сообщение о круглом столе «Гармонизация законодательства государств-членов Таможенного союза и Единого экономического пространства», г. Астана, 7 ноября 2013 г.. 239
Информационное сообщение о IV-й Международной конференции по административному праву «Общее право административных процедур и его значение для специальных отраслей публичного права» г. Алматы, 15-16 ноября 2013 г.. 242
Информационное сообщение о международной научно-практической конференции «Проект Предпринимательского кодекса Республики Казахстан: состояние и перспективы», г. Астана, 5 марта 2014 г.. 244

Мудрые мысли 245

Юбилеи 246

Зав.отделом редактирования и перевода Аппарата Мажилиса Парламента РК, члену Государственной терминологической комиссии Дәуітәлі Омашұлы – 55 лет........................ 246
Д.ю.н., профессору Елюбаеву Ж.С. – 60 лет.. 248
Д.ю.н., профессору Бейбитову М.С. – 60 лет... 250

Төкеев Дархан Шүкірбайұлы,
Қаржы полициясы академиясының докторанты,
құқық магистрі

ПОЛЬША ЕЛІ ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әрбір елдің өзіндік даму жағдайы мен орналасқан жері бойынша құқықтық жүйесі қалыптасатыны белгілі. Мемлекет пайда болып, тұрақты қызмет етудің өзі бір жұмыс болатын болса, ал құқықтық бағытты ұйымдастыру одан да қиынырақ болуы мүмкін. Мысалға, Европаның солтүстігі мен оңтүстігі, батысы мен шығысы әр алуан құқықтық бағытты ұстанады. Біреуі құқықтың қайнар көзі тек заң десе, ал екіншісі нормативтік-құқықтық акті ретінде сот үкімдері немесе шешімдерін де жатқызады. Сонымен қатар, ұлттық салт-дәстүр мен әдет-ғұрып белгілері арқылы құқықтық жүйенің өз нақышында ерекшеленетінің ескеруіміз керек. Әрине бұндай жүйелер тарихи жолы бар, ғасырлар бойы тұрақталған екендігі анық, бірақ, қазіргі заманда дүние жүзінің бір жүйеде отыру деген қағида өзекті болмай отыр. Яғни, соңғы кезде бір жүйенің екіншісінің элементтерін бір-бірінен алып, өз жүйесіне шоғырландыру жағдайлары орын теуіп келеді. Сондықтан қазіргі жаһандану заманында мемлекетті сақтап қалу немесе одан әрі тиімді даму мақсатында жасалатын шаралар дамыған елдердің саясатын ұстану, құқықтық жүйесінің элементтерін енгізу сияқты әрекеттер алуы мүмкін. Бірақ, осыған қарамастан өзіндік бағыты мен нысаны бар елдерде аз емес, яғни, Европа мен Азия елдері, Америка құрама штаттары, Ресей Федерациясы, Біріккен араб әмірліктерін жатқызуға болады. Осыған негізделіп, аталған мақалада Европа елдерінің ішіндегі Польша мемлекетінің құқықтық жүйесі, құқықтық нормалар саясаты, жалпы құқықтың кейбір ерекшеліктері жөнінде тоқталып өтсек.

Польша мемлекеті құрылымы жағынан біртұтас (унитарлы), әкімшілік-аумақтық бөліністерден тұрады, 1997 жылғы Конституцияға сәйкес, басқару нысаны жартылай Президенттік, яғни парламенттің мемлекетті басқаруда өз үлесі бар және саяси режимі – демократиялық болып саналады. XVI ғасырда бұның орнына статуттар мен конституция және әдет-ғұрып құқығы нормаларын бұрын басылып қамтыған жинақ пайда болды.

Польша елінің қазіргі конституциялық құрылысы 1980 жылдың соңындағы басталған реформалардың нәтижесінде қалыптасты. 1989 жылы сәуір айында Польшалық Парламенттің екі палаталық құрылымы қалпына келтірілді, ал мемлекеттік кеңес пен мемлекеттік биліктің жоғарғы алқалық органы жойылып, бір ретте мемлекеттің басшысы Президент институтына айналды және ол Польшаның ұлттық жиналысымен сайланатын болды. Осындай бастаулардан қазіргі Польша мемлекеті қалыптасқан [1, 70].

Польша романо-германдық құқықтық жүйеге кіреді. Польшалық құқық өте бай әрі күрделі тарихқа ие, ол жүз жылдықтар бойы неміс, Рим, Франция, Австрия, орыс және советтік құқықтың тікелей ықпалымен қалыптасты. XIII ғасырдың басында Польша елінде бірнеше құқықтық жүйелер орын алды: яғни, толығымен немістер тұратын қалаларда – немістік қалалық құқық, ал оның сыртында әр топ өкілдеріне жеке жүйе ретінде тұратын польшалық құқық жүзеге асты. Немістік қалалық құқық арқылы Польшаға орта ғасырда рим құқығының көптеген қағидалары мен институттары енгізілді. Орта ғасырлық польшалық құқық (көптеген басқа европалық мемлекеттерден құқығы айрықшаланып) кодификация жасалмаған. Қалалық құқық жер құқығынан көрі жеке дара өзі дамып, сырт жақтан көптеген элементтерді енгізді. Римдік құқықтан басқа, қалалық тәжірибе XVI ғасырда немістік император В. Карлдың 1532 жылғы «Каролина» атты басылымы қылмыстық құқықтың материалдық және процессуалдық саласындағы ережеге жүгінді. XVI – XVII

ғасырларда дамып келе жатқан қалалық құқық жергілікті жағдайларға өзіндік немістік нысанмен мәселелерді шеше бастады [2, 77].

1791 жылы Польшада ең алғаш Европа мемлекеттерінің арасынан Конституциясы қабылданды. Бірақ, 1795 жылы Польша елі Австрия, Пруссия және Ресей арасындағы бөлініске душар болғандықтан, тәуелсіздігін жоғалтты. 1918 жылы тәуелсіздігін қалпына келтіруге дейін Польшаның үш бөліктегі құқықтық дамуы шектеліп қала берді. 1808 жылы Варваша княздігі аумағына қысқа мерзімді француялық иелік ету кезеңінде атақты Наполеон кодексі енгізілді, ал 1809 жылы – Франциялық сауда кодексі жүзеге асты. Осындай әрсалалы француздық кодекстердің нәтижесінде, Польшаның жеке құқығы XIX және XX ғасырларда даму үстінде болды. Наполеондық соғыстан кейін Польша елінің бірталай бөлігі Ресей империясының құрамына кіріп, Польша хандығы автономы түрінде қалды. Наполеон кодексінен Польшалық жағдайға дағдылану алдымен (1818 жылы) ипотекалық заңнамаға ауыстырылды. Содан кейін неке және отбасы қатынастарын реттеу үшін Польша хандығы (1825 жылы) азаматтық кодексімен реттелді, онда міндетті түрде шіркеулік неке қажеттігі ескерілген. Пруссиялық Польша аумағындағы азаматтық құқық 1794 жылғы басылымдағы ережеде көзделген, және онда жер қатынастары да айтылған, ол 1900 жылға әрекет етті. Ал Француздық сауда кодексі өзгертусіз шамамен 1934 жылға дейін әрекет етті.

Француздық қылмыстық құқықты Польшаға енгізу әрекеттері ешқандай нәтиже берген жоқ. Салдарынан 1818 жылы Польша хандығы өзіндік қылмыстық кодекс жинақтады. Оны 1847 жылғы негізгі және қосымша жазалар туралы кодекс ауыстырды, яғни Польша хандығының Ресей патшалығына қарай заңнамаларды жақындастыру болып саналды. Кейінірек 1903 жылдары Польша княздігі мен Ресей империясының қылмыстық нормалары жаңа қылмыстық кодекспен өзгере бастады [3, 85].

Қылмыстық сот төрелігінің польшалық біртұтас жүйесі заңнама түрінде дүниежүзілік соғыстардың арасында қалыптасты. Оның негізі болып, 1928 жылы Қылмыстық іс жүргізу кодексі, сол жылдардағы сот құрылымы туралы заң, сонымен қатар, 1932 жылы қабылданған Қылмыстық кодекс және қылмыстық қылық туралы кодексі саналды.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін аталған кодекстер бірнеше рет өзгерістерге ұшырып, бірқатар нормативтік-құқықтық актілермен толықтырылды. Мысалға, 1946 жылы 13 маусымдағы «Мемлекеттің қалпына келтіруі кезеңінде аса қауіпті қылмыстар туралы» Декрет; 1959 жылғы 18 маусымдағы «Қоғамдық меншікке қарсы қылмыстар үшін жауаптылық туралы» заң; 1958 жылғы 22 мамырдағы «Бұзақылық үшін жауаптылықты күшейту туралы» заң, 1959 жылғы 10 желтоқсандағы «Алкоголизмге қарсы күрес туралы» заң және 1959 жылғы 22 сәуірдегі «Самогон жасауға қарсы күрес туралы» заңмен деп айтуға болады [3, 87].

1969 жылы қылмыстық заңнама қайтадан өзгертулерге душар болды, сол уақытта Қылмыстық, Қылмыстық іс жүргізу, Қылмыстық-атқару кодекстері қабылданып, бұл актілер 1970 жылы 1 қаңтардан бастап күшіне енді. Сонымен қатар, 1971 жылы Қылық туралы кодекс және қылықтар туралы істердің өндірісі жөнінде кодекс қабылданды, бұл кодекстегі қылықтар біздің заңнама бойынша көбінесе әкімшілік құқықбұзушылықпен тең келеді, кейбір қылықтар ғана қылмыстық сипатқа ие болуы мүмкін. Сонымен қоса, қылмыстық-қаржылық заң қабылданды, ал 1982 жылы Кәмелетке толмағандардың істері жөніндегі өндіріс туралы заң қабылданды, осындай кейіпте 1997 жылға дейін Польшалық қылмыстық және қылмыстық іс жүргізушілік заңнамалары жүзеге асты.

1997 жылғы маусым айында Польша мемлекеті жаңа Қылмыстық және Қылмыстық іс жүргізу кодекстерін қабылдады. Бұл кодекстер 1998 жылы 1 қыркүйектен бастап күшене енді және қылмыстық сот төрелігі жүйесін реформалауға бағытталған 8 жылдық нәтижесі болып табылады. Бұл аталған заңнамалардың ережелері 1997 жылғы Конституция нормаларына негізделген, соған сәйкес, кез келген ұсталған адам 48 сағаттың ішінде соттың құзыретіне берілуі тиіс. Егер 24 сағаттың ішінде ұсталған адамға айыпты ретінде уақытша қамауға алу туралы соттың қаулысы берілмесе, онда оны босату қажет. Ал адвокаттың қылмыстық іске қатысуы қылмыстық процестің барлық сатыларында жүзеге асырылады [4, 33].

Польшалық қылмыстық құқықтың қайнар көзі тек заң ғана болып табылады. Бірақ, Польшаның қылмыстық құқығы (ТМД-дан қарағанда) толық кодификацияланбаған, яғни, қылмыстар тізбесі нақты көрсетілмеген. Сонымен қатар, қылмыстық құқықтың қайнар көзі ретінде Қылмыстық кодекске енгізілмеген көптеген арнайы заңдар да саналады. Бұндай заңдардың он шақтысы бар, олардың қатарына

Екінші дүниежүзілік соғысқа дейін қабылданған заңдарды айтуға болады, яғни 1934 жылғы 27 маусымда қабылданған Сауда кодексі, 1936 жылғы 28 сәуірде қабылданған Чек туралы заңың көрсете аламыз. Әскери актілерден кейін маңызды актілердің бірі – 1971 жылғы Қаржы қылмыстары туралы заң (Қаржылық-қылмыстық заң), 1959 жылғы Самогон қайнатумен күрес туралы заң және 1985 жылғы Есірткіні пайдаланудан алдын алу туралы заң болып саналады.

Сонымен бірге, тағы бір Польша еліндегі ерекшелік ретінде, теріс қылық туралы ұғымның бар болуы. Көптеген ғалымдар бұл институтты қылмыстық құқықтың бір саласы деп қарастырады. Осыған дәлел ретінде Польшада 1971 жылы Теріс қылық туралы кодекс шығып, қылмыстық құқықпен тікелей байланысын көрсетіп отыр. 1997 жылғы Қылмыстық кодекс 1969 жылғы Қылмыстық кодекс сияқты үш бөліммен тұрады: жалпы, ерекше және әскери. Сонымен қоса, Польшаның қылмыстық заңнамасында мынадай жазалар қарастырылған: ақшалай айыппұл, бас бостандығын шектеу, бас бостандығынан айыру, 25 жылғы бас бостандығынан айыру және өмір бойы бас бостандығынан айыру жатқызылады. Ал, Польшада ең алғаш рет 1889 жылы өлім жазасы алынып тасталды, және 1926 жылы қайта жаңартылды. Ең соңғы рет бұл жаза түрі 1988 жылы қолданылғанының айта кетуіміз керек. Ал, осы жазаны түпкілікті алып тастау туралы шешім 1997 жылы болып, жаңа баспадан шығарылған Қылмыстық кодексте орын алмады. 1997 жылғы Қылмыстық кодекстегі қылмыстық жазаға ғана тән жазалар жүйесімен қатар, өзге де қылмыстық шараларды ескеруіміз керек, яғни оларға: 1) азаматтық (саяси) құқықтарынан айыру; 2) белгілі бір лауазымынан, мамандықтан немесе шаруашылық қызметпен айналасу құқығынан айыру; 3) транспорт құралдарын жүргізуге тыйым салу; 4) заттарды тәркілеу; 5) келтірілген зиянның орның толтыруаға міндеттеме алу; 6) ақшалай тәркілеу; 7) ақшалай міндеттеме бойынша орындау; 8) үкімді баршаға жария ету деген сияқты шаралар қолданылуы мүмкін. Және тағы бір айта кететін жайт 1997 жылғы Қылмыстық кодексте қауіпсіздік шара ретінде қалыптасқан медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдануда жүзеге асырылады [4, 34].

Польша мемлекетінің тағы бір ерекшелігі ретінде қылмыстық істі толық, жан-жақты ашу мақсатында іске маңызы бар факторды айтуымыз қажет. Яғни, қылмыстық өндірісте «негізгі куәгер» («коронный свидетель») деген ұғым қалыптасып, қазіргі уақытқа дейін жүзеге асырылып келеді. Бұл институттың мәні – нақты қылмыстық іске қатысты тұлға, яғни айыпталушы немесе бір мүшесі өз кінәсін мойындап, барлық мән-жайларды өз еркімен айтып, істі ашуға, одан әрі тергеуге, толық аяқталуына көмек береді. Бірақ, өз кінәсін мойындап келуден мүлдем бөлек, себебі аталған айыпталушы «куәгер» ретінде болады және сол нақты қылмыс үшін ғана емес, басқа да өзі көрген қылмыстық істердегі ашылмаған мән-жайларды айтуға міндеттеме алады. Сол үшін ол жазадан босатылуы мүмкін немесе жазасын жеңілдету мүмкін. Сонымен бірге, жасалмаған қылмыстық әрекеттерді алдын алуға және қылмыс үстінде ұстап алуға өте маңызды болып саналады. Бұл тек ұйымдасқан қылмыстық топпен жасалған қылмыстарға тән, және олардың ашылмаған қылмыстарын ашуға септігін тигізеді.

Жалпы «негізгі куәгер» ретінде саналу үшін нақты белгілері болады, оларға:

1. Аса қауіпті қылмыс;
2. Ұйымдасқан қылмыстық топ;
3. Мемлекетке елеулі зиян келтіру мүмкін.

Егер де көрсетілген белгілердің бірі болмаса, негізгі куәгер ретінде санай алмаймыз. Яғни, бұл тізім айрықша мәні бар және қылмыс толық ашылуына өте қажет, сондықтан бұл процесті жүзеге асыратын тұлғалар үлкен жауапкершілікке ие болады.

Негізгі куәгер ретінде танылу барысын жүзеге асыратын ең алдымен, істі жүргізуші прокурор. Ол куәгер ретінде өз еркімен келген тұлғадан істің барлық мән-жайын, анық-қанығын біліп, құжатпен ресімдейді, содан кейін негізгі куәгер ретінде танылу туралы куәгерден келісімін алады. Одан әрі негізгі куәгер болып танылатын тұлғаның айғақтарын куәландыру жөнінде ұсыным хатпен сотқа жүгінеді. Енді бұл процестің жалғасы соттың құзырына өтеді, сот бірнеше міндеттерді қарастыру қажет, яғни:

- 100% өз еркімен келіп айтылғаны жөнінде;
- ешқандай күш қолданусыз жасалғандығы туралы.

Осындай жағдайлар орын алып, куәгердің есі дұрыс және кәмелет жасқа толған екендігі нақтыланса, онда куәгер «негізгі куәгер» деген мәртебеге ие болады. Және ол мемлекеттің қорғауында бола отырып, өзіне және оның жанұясына қауіпсіздік кепілдігін береді. Бірақ ол келісімге байланысты талаптарды орындауға міндетті болады, атап айтқанда мемлекет

немесе қала аумағынан шығып кетпеуге, тиісті органдардың шақыртылған жеріне келуге, тиісті тәртіпті сақтауға, басты сот талқылауында келісілген барлық жағдайларды орындауға деген сияқтылар. Егер талаптарды орындаған жағдайда, осылайша қылмыстық іс өз мәресіне жетеді. Ал егерде келісімдегі бір талап орындалмай қалса, онда қылмыстық іс ақиқатына жеткізілмеуі мүмкін, соған сәйкес, аталған «негізгі куәгер» қатаң жауапкершілікке тартылады. Бұндай тәжірибе кез келген қылмыс түріне жасалуы мүмкін, мысалға, салық қылмыстары үшін, егер негізгі куәгер ретінде танылу үшін шарттары келіп тұрса, онда бұндай шараның қылмысты ашуға маңызы өте зор.

Қортыта айтқанда, Польша елі тарихи жолы әртүрлі жүйеде дамып, қалыптасқанмен романо-германдық құқықтық жүйеге жата отырып, өзіндік бір ерекшеліктері бар. Қылмыстық құқық саласы нақты нормалар жиынтығымен ғана емес, сонымен қатар, сала бойынша да қылмыс ретінде тануды айқындайтын заңнамалар бар екендігін ескеруіміз керек, сонымен бірге, басты ерекшелік ретінде, «негізгі куәгер» процесін біздің елдегі қылмыстарды ашуға септігі тиюі мүмкін, нақты айтатын болсақ, салық қылмыстары үшін, яғни ұйымдарға салынатын салықты немесе бюджетке төленетін міндетті төлемдерді төлеуден жалтару қылмысын ашуға өте қажет. Себебі, ұйым болғанан кейін, бұл қылмыс түрін бір адам ғана жасамайды, оны сол ұйымның жауапты мүшелері, кейде салық органдарымен бірлесіп жасалатыны белгілі. Сондықтан, бұндай тәжірибе еліміздің қылмыстық істі ашуға, тергеуге және істің ақиқатына жетуіне үлкен әсерін тигізеді деп ойлаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Конституция Республики Польша // Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник в 4 т. Т. 3. отв.ред. проф. Б.А. Страшун. - М.: Бек, 1997. – 689 с.

2. Новые конституции стран Восточной Европы и Азии (1989-1992): Сб. Д.Л. Златопольского. – М.: Изд-во «Юридический колледж МГУ», 1996. – 353 с.

3. Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. - М.: Юрист, 1980. – 559 с.

4. Уголовный кодекс Польши // Кодексы Польши: Уголовный кодекс, Уголовно-процессуальный кодекс (выдержки), Уголовно-исполнительный кодекс. - М. Сборник докладов, представленных государствами-участниками по международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации, 1998. - 180 с.

Талданып отырған мақалада Польша мемлекетінің құрылымы жағынан біртұтас, басқару нысаны жартылай президенттік және саяси режимі – демократиялық деген қалыптасу кезеңдеріне қысқаша сипаттама берілген.

Аталған мақалада шетелдік тәжірибе ретінде Польша мемлекетінің негізгі куәгер институтын Қазақстан Республикасы қылмыстық құқығына еңгізу сұрақтары қарастырылған.

Түйін сөздер: *Польша қылмыстық құқығы, Польша қылмыстық құқығының қайнар көзі, Польшадағы «теріс қылық» ұғымы, негізгі куәгер.*

В рассматриваемой статье дается краткая характеристика этапов становления Польши как унитарного государства, где форма управления наполовину президентская и политический режим – демократическое государство.

Рассмотрены вопросы имплементации зарубежного опыта на примере Республики Польша института основного свидетеля в уголовное право Республики Казахстан.

Ключевые слова: *уголовное право Польши, источники уголовного права Польши, понятие «проступки» в Польше, коронный свидетель.*

In our paper provides a brief description of the stages of Poland becoming a unitary form of governance at the half and Presidential political system - democracy.

This article describes how to implement the international experience of the Republic of Poland of the institute of the name witness in the criminal law of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: *Polish criminal law, the sources of the criminal law of Poland, the concept of misconduct in Poland, the crown witness.*

Дархан Шүкірбайұлы Төкеев,
Қаржы полициясы академиясының докторанты, құқық магистрі
Польша елі қылмыстық құқығының кейбір ерекшеліктері

Токеев Дархан Шукирбаевич,
докторант Академии финансовой полиции, магистр права
Некоторые особенности уголовного права Польши

Tokeev Darkhan Shukirbayevich,
the doctoral candidate of Academy of financial police, the master it is right
Some features of criminal law in Poland